

**ПІДХОДИ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА
ЗА УМОВ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА**

В статті визначено напрями дослідження фінансової безпеки, що ґрунтуються на провідній думці дослідження. Визначено переваги та недоліки зазначених напрямів. Проведено аналіз підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства. Розглядаються підходи до оцінки фінансової безпеки підприємства за допомогою фінансових показників та індикаторів. Визначено основні проблеми щодо використання існуючих підходів в практичній діяльності підприємств.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, оцінка фінансової безпеки, індикатори, показники, критерії.

Т. Н. RZAYEVA, H. A. BONDAR
Khmelnitskyi National University**APPROACHES AND INDICATORS FOR ASSESSING THE FINANCIAL SECURITY
OF THE ENTERPRISE IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT**

The article identifies trends in the study of the financial security based on leading opinion research. Mainly highlighted the following areas of research: characteristics of the financial position; the assessment of the protection, through effective engagement and use of resources of the enterprise. Advantages and disadvantages of these destinations, as well as the prospects of their use. The analysis of approaches to assessing the financial security of the enterprise. The major, are used in practical activities of enterprises are as follows: indicator approach, integrated approach, resource – functional approach, result-oriented approach, ranking method, cost method, the "Golden Finance". Discusses approaches to the assessment of financial security company with the financial performance, financial condition and other indicators. The main problems of existing approaches in the practical activity of enterprises. The lack of uniform signs and characteristics for systematic studies of financial security company. Emphasized the lack and limitations of the integrated approach and the unsound areas of research. The attention is focused on the lack of uniform criteria for assessing the financial security of the enterprise and corresponding threshold values for them. Outlined prospects of using these approaches to assessing the financial security of the enterprise.

Keywords: financial security company, valuation of financial security, lights, indicators and criteria.

Вступ. Фінансова безпека є вагомою складовою економічної безпеки підприємства. Проблеми підтримки фінансової безпеки є гарантією ефективного та результативного функціонування суб'єкта господарювання у мінливому конкурентному середовищі. Як функціональна складова економічної безпеки, фінансова – забезпечує та обумовлює безпеку підприємства в цілому. Достатній рівень фінансової безпеки підприємства є запорукою його задовільного фінансового стану, достатнього рівня ліквідності та платоспроможності, високого рівня конкурентоспроможності, низького рівня балансової напруги підприємства, високого рівня його ділової активності та ін. Достатній рівень фінансової безпеки дасть змогу захистити фінансові інтереси власників та акціонерів, створити відповідне підґрунтя для збалансованого стійкого розвитку.

В економічній літературі теоретико-концептуальні підходи до поняття фінансова безпека значно різняться. Саме основа формування теоретичних підходів до зазначеного поняття формує методи її оцінки, систему показників, що її характеризує, систему її ознак та характеристик. Теоретичне підґрунтя існуючих напрямів досліджень значною мірою обумовлює підходи до визначення її рівня, діагностики її динаміки, а також системи показників, які дають змогу моніторити рівень фінансової безпеки у мінливому конкурентному середовищі. Зазначені проблеми щодо теоретичних підходів до фінансової безпеки, дискусійність окремих питань доводять актуальність обраної теми дослідження та підтверджують необхідність їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оцінка фінансової безпеки підприємства, якій характерні розгалуження напрямів та системи показників і характеристик, створює ряд проблем, вирішенню яких присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, а саме: О.І. Барановського [2], К.С. Горячева [3], В.В. Шелест [14], Е.В. Камишнікова [4], А.О. Спіфанов [5], Т.В. Кузнецова [6], О.В. Нусінова [7], Г.О. Портнова [8], Р.С. Папехіна [9], Т.Б. Кузенко [10] та ін. Широке і неоднозначне розуміння сутності фінансової безпеки створює труднощі щодо її оцінки та діагностики. Ситуація, що склалася обумовила вибір теми дослідження та визначила його мету.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення існуючих показників та індикаторів оцінки фінансової безпеки підприємства та формування пропозиції щодо подальшого використання окремих методик в практичній діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження та узагальнення існуючих теоретичних підходів до поняття «фінансова безпека» дали змогу узагальнити в цілому їх переваги та недоліки. В основному виділено такі напрями дослідження: через характеристики фінансового стану; через оцінку стану захисту; через ефективне залучення і використання ресурсів підприємства.

Так основними перевагами визначень фінансової безпеки підприємства через характеристики фінансового стану є безпосередні ознаки стабільності, стійкості та збалансованості діяльності підприємства, що обумовлюються достатнім обсягом фінансових ресурсів.

Перевагами досліджень представників другого напряму є те, що основні ознаки даного підходу також обумовлюють стійкість підприємства, достатність його фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, що спрямовані на виконання фінансових зобов'язань.

Позитивними ознаками представників третього напряму є ефективне залучення і використання ресурсів підприємства, що відобразиться на прибутковості та якості бізнесу, що обумовить фінансову стратегію підприємства та перспективи його розвитку.

Оцінка рівня фінансової безпеки є важливою при здійсненні підприємством кредитних операцій. Підтримка рівня фінансової безпеки підприємства відіграє важливу роль для забезпечення відповідного фінансового рівня розвитку підприємства в конкурентних умовах його функціонування.

Фінансова безпека підприємства – це стан, який характеризується фінансовою ефективністю та стабільністю його діяльності, захищеністю фінансових інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, як на загальносистемному рівні, так і на окремих стадіях повного циклу виробництва; ефективним забезпеченням та управлінням фінансовими ресурсами для здійснення стійкого розширеного відтворення, реалізації його фінансових інтересів, місії, завдань і створення умов для подальшого розвитку підприємства [15, с.47].

В науковій економічній літературі виділяють п'ять рівнів фінансової безпеки підприємства:

- абсолютну (для функціонування підприємству достатньо власних оборотних коштів);
- нормальну (підприємство обходиться власними джерелами формування запасів і покриття затрат);
- хитливу (підприємству недостатньо власних оборотних коштів, воно залучає середньо- та довгострокові позики та кредити);
- критичну (крім власних оборотних коштів, середньо- та довгострокових позик та кредитів, залучаються і короткострокові);
- кризову (підприємство знаходиться на межі банкрутства) [8, с. 15].

Дослідження економічної літератури, її опрацювання та узагальнення дали змогу виділити такі підходи до оцінки рівня фінансової безпеки, що використовуються в практичній діяльності. Основними, за якими досліджують проблеми фінансової безпеки підприємства, як свідчить аналіз літературних джерел, є такі: індикаторний підхід [2, 3, 10, 13]; інтегральний підхід [10, 11]; ресурсно-функціональний підхід [4, 8]; програмно-цільовий підхід [7]; метод ранжування [14]; вартісний метод [17]; метод «золотого фінансування» [18]; метод «мінімуму сукупного збитку, який завдається безпеці» [3]; метод достатності оборотних коштів [8]; метод суми, рівня розвитку та середньої геометричної [9]; методика комплексної оцінки фінансової безпеки [5].

Індикаторний підхід полягає у формуванні системи індикаторів. індикатори розглядаються як порогові значення показників, що характеризують діяльність підприємства в різних функціональних областях, відповідні певному рівню фінансової безпеки. Оцінка фінансової безпеки підприємства встановлюється за результатами порівняння (абсолютного або відносного) фактичних показників діяльності підприємства (обсяг випуску продукції, фондівіддача, фондомісткість, рентабельність, матеріалівіддача, продуктивність праці, собівартість продукції) з індикаторами [1, с. 10]. О.В. Ареф'єва та Т.Б. Кузенко [10] зазначають, що індикаторами фінансової безпеки підприємства є граничні значення таких показників: коефіцієнта покриття, коефіцієнта автономії, рівня фінансового левериджу, коефіцієнту забезпеченості відсотків до сплати, рентабельності активів, рентабельності власного капіталу, середньозваженої вартості капіталу, показника розвитку компаній, показників диверсифікованості, темпів зростання прибутку, обсягу продажів, активів, співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості тощо. В цей же час зазначено, що показниками оцінки фінансової безпеки є: надлишок або нестача власних оборотних засобів на формування запасів та покриття витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства; надлишок або нестача власних оборотних засобів та залучених коштів; надлишок або нестача загальної величини оборотних засобів [10, с. 100].

Російський вчений Р.С. Папехін також наголошує на значимості не самих показників оцінки фінансової безпеки, а їх порогових або граничних значеннях, що виступатимуть індикаторами прийняття відповідних управлінських рішень. Саме тому автором досліджено й виділено сукупність показників, що визначають їх кількісні обмеження [13, с. 19]. Тобто дані показники розкривають зміст фінансових коефіцієнтів (показники фінансового стану, ліквідності, рентабельності), оцінки дебіторської та кредиторської заборгованості та динамічного розвитку головних фінансово-економічних результатів господарської діяльності підприємства [6].

Порогові значення індикаторів фінансової безпеки – це граничні величини, недотримання яких призводить до формування негативних тенденцій (виникнення загроз) у сфері фінансової безпеки. За такого підходу найвищий рівень фінансової безпеки підприємства досягається при умові, що уся сукупність індикаторів знаходиться в межах порогових значень, а порогове значення кожного з індикаторів досягається не за рахунок інших. Цей підхід слід визнати правильним і виправданим. У той же час використання цього

підходу залежить в основному від визначення порогових значень, котрі змінюються залежно від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство майже не може впливати, а тільки пристосовуватися до нього [3, с. 288].

Найбільш повною системою індикаторів, є система запропонована Р. Папехінім [13, с.16], яка враховує найбільш поширені погляди інших дослідників (О.В. Ареф'євої та Т.Б. Кузенко), побудована на базі показників фінансової стійкості, рентабельності, ліквідності та їх граничних значень. Дану систему наведемо у табл. 1.

Для здійснення інтегральної оцінки фінансової безпеки підприємства необхідні показники, що характеризують фінансово – економічний стан підприємства та рівень його конкурентоспроможності, а саме: показники фінансової стійкості, рівень сегментації ринку, ступінь застосування прогресивних технологій, показник ефективності антикризового управління [10, с.101-102].

У якості індикаторів рівня фінансової безпеки підприємства можуть виступати нормовані значення показників, розраховані на базі нормальних (граничних) значень вихідних показників (коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, коефіцієнт концентрації позикового капіталу, маневреність власних оборотних коштів, коефіцієнт виробничих фондів, коефіцієнт покриття запасів, коефіцієнт довгострокового залучення коштів, коефіцієнт структури довгострокових вкладень, коефіцієнт короткострокової заборгованості, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт структури боргу, коефіцієнт фінансування).

Таблиця 1

Індикатори фінансової безпеки підприємства

№	Показники	Формула розрахунку	Нормативне значення
1	Коефіцієнт покриття	Обігові кошти / Короткотермінові зобов'язання	1,0 – значення даного показника повинно бути не менше порогового
2	Коефіцієнт автономії	Власний капітал / Валюта балансу	0,3 – значення даного показника повинно бути не менше порогового
3	Рівень фінансового левериджа	Довготермінові зобов'язання / Власний капітал	3,0 – значення даного показника повинно бути не більше порогового
4	Коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати	Прибуток до сплати відсотків і податків / Відсотки до сплати	3,0 – значення даного показника повинно бути не менше порогового
5	Рентабельність активів	Чистий прибуток / Валюта балансу	1 інф – значення даного показника повинно бути не менше порогового
6	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	15% – значення даного показника повинно бути не менше порогового
7	Середньозважена вартість капіталу	(Прибуток+(Ціна продажу – ціна придбання) / Ціна придбання) * 100%	Рентабельність інвестицій, значення даного показника повинно бути не менше порогового
8	Показник розвитку компанії	Валові інвестиції / Амортизаційні відрахування	1,0 – значення даного показника повинно бути не менше порогового
9	Показники диверсифікації: - диверсифікація покупців; - диверсифікація постачальників;	- частка у виторгу одного покупця; - частка у виторгу одного постачальника;	10 % – значення даного показника повинно бути не більше порогового
10	Темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів	-	-
11	Співвідношення обіговості дебіторської і кредиторської заборгованості	Дебіторська заборгованість / Кредиторська заборгованість	-

Фінансова складова економічної безпеки підприємства – це комплексна величина, яку доцільно визначити за інтегральним показником за бальною оцінкою:

$$S_{фбп} = S_p + S_{пф} + S_{да} + S_{рв} + S_{ін} \quad (1)$$

де, $S_{фбп}$ – інтегральний показник фінансової безпеки, бали;

S_p – комплексний показник оцінки ефективності управління, бали;

$S_{пф}$ – комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості, бали;

$S_{да}$ – комплексний показник ділової активності, бали;

$S_{рв}$ – комплексний показник оцінки ринкової вартості, бали;

$S_{ін}$ – комплексний показник оцінки інвестиційної привабливості, бали [11, с.183].

До системи комплексних показників оцінки ефективності управління слід віднести такі показники: рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність продажу, рентабельність продукції.

Для оцінки платоспроможності та фінансової стійкості розраховують наступні показники: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованостей, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладів.

Ділова активність підприємства характеризується рядом показників: коефіцієнтом оборотності оборотних коштів, активів та власного капіталу.

До складу комплексного показника оцінки ринкової стійкості відносять коефіцієнт автономії фінансового ризику, маневреності оборотних активів та коефіцієнт мобільності.

Для оцінки інвестиційної привабливості використовуються такі показники: коефіцієнт чистої виручки, показник чистого прибутку на акцію, коефіцієнт реінвестування прибутку, коефіцієнт стійкого економічного росту, показник маржинального прибутку [11, с.183].

Отже, в даному підході індикаторами є ті показники, що мають граничні або порогові значення, а показники характеризують фінансову стабільність підприємства в поточному її стані, проте це не враховує стратегічну площину прояву фінансової безпеки. Великим недоліком даного методу є дослідження вузького кола факторів на формування фінансової безпеки.

Існує й інший підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, який може бути названий ресурсно-функціональним. Відповідно до цього підходу оцінка рівня фінансової безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів за спеціальними критеріями. При цьому в якості корпоративних ресурсів розглядаються чинники бізнесу, використовувані власниками і менеджерами підприємства для виконання цілей бізнесу. Відповідно до ресурсно-функціональним підходом найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів, необхідний для виконання цілей даного бізнесу, досягається шляхом запобігання загроз негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення певних основних функціональних цілей фінансової безпеки підприємства [1, с. 10-11].

Кожна з цілей фінансової безпеки підприємства має власну структуру підцілей, обумовлюється функціональною доцільністю і характером роботи підприємства. Ресурсно-функціональний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства є дуже широким. Спроба охопити всі функціональні області діяльності підприємства призводить до розмивання поняття фінансової безпеки, а оцінка її рівня за допомогою сукупного критерію фінансової безпеки, «що розраховується на основі думок кваліфікованих експертів з приватним функціональним критерієм фінансової безпеки підприємства», схильна до значного впливу суб'єктивної думки експертів. До того ж відкритим залишається питання визначення рівня кваліфікації експертів. Крім того, як відомо, інтегрування показників з використанням будь-якого з відомих підходів, в тому числі і за допомогою питомої ваги значущості показників, як це пропонує Е.Олейніков, призводить до зниження точності та достовірності оцінки. На довершення слід зазначити, що детальна розробка і контроль за виконанням цільової структури фінансової безпеки підприємства істотно ускладнюють практичну реалізацію ресурсно-функціонального підходу до оцінки фінансової безпеки підприємства [1, с. 10-11].

Для оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства В. Забродським [7] пропонується використовувати метод, який відображає принципи та умови програмно-цільового розвитку та управління, а саме, програмно-цільовий метод. Відповідно до цього підходу оцінка фінансової безпеки підприємства базується на інтегруванні сукупності показників, що визначають фінансову безпеку. При цьому використовується декілька рівнів інтеграції показників і такі методи їх аналізу, як кластерний і багатовимірний аналіз. Такий підхід відрізняється високим ступенем складності аналізу, що проводиться з використанням методів математичного аналізу. Цей підхід передбачає формулювання проблемної ситуації; визначення фінансової безпеки, а саме, мети та завдань; розробку програми реалізації сформульованої політики [7, с. 35].

Ще одним методом оцінки фінансової безпеки підприємства є метод ранжування. Його сутність полягає в тому, що рівень фінансової безпеки підприємства розраховується в балах як сума добутків рейтингу кожного показника на клас, який визначається в залежності від значення нормативного показника, тобто оцінка рівня фінансової безпеки підприємства базується на використанні рангових ознак. Ускладнює процес оцінки фінансової безпеки підприємства за даним методом суб'єктивізм при здійсненні відбору індикаторів фінансової безпеки та невизначеність процесу формування діапазону нормативних значень показників. Також цей метод не дає змогу отримати інформацію про загальний рівень фінансової безпеки підприємства [14, с.290].

Принципово з іншого боку, а саме з позиції можливості нарощувати капіталізацію підприємства, збільшувати його ринкову вартість, дозволяє здійснити оцінку фінансової безпеки підприємства вартісний підхід. Вартісний підхід до управління фінансовою безпекою підприємства сформувався у межах погляду на підприємство як особливий інвестиційний товар, який володіє корисністю та вартістю для інвесторів. Виходячи з цього, безперечною ознакою фінансової безпеки підприємства є розмір його вартості. Ключовою метою управління фінансовою безпекою підприємства в межах цього підходу є максимізація вартості підприємства, а особливістю застосування – бачення перспектив розвитку підприємства як ознаки управління його майбутнім. Питання вартості підприємства тісно пов'язано з таким важливим показником оцінки стану фінансової безпеки, як прибуток. При відсутності прибутку або наявності збитків на підприємстві, неможливо стверджувати про дотримання інтересів підприємства і, як наслідок, про те, що підприємство знаходиться у фінансовій безпеці. Навпроти, перед підприємством у цьому випадку стоїть реальна загроза банкрутства. Адже заходи з підвищення вартості підприємства безпосередньо впливають на ефективність його роботи. [17]

В.В. Шелест пропонує використовувати наступні методи: «метод золотого правила фінансування»

та «оперативного резерву фінансової безпеки» для проведення оперативної оцінки стану фінансової безпеки. Метод «золотого правила фінансування» вимагає, щоб терміни, на які мобілізуються фінансові ресурси, збігалися з термінами, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції. Це означає, що фінансовий капітал має бути мобілізований на термін, не менший від того, на який відповідний капітал заморожується в активах підприємства, тобто в об'єктах основних та оборотних засобів [18, с.135].

Підхід, що базується на достатності оборотних коштів (власних та позикових) для здійснення виробничо-збутової діяльності є дуже вузьким, оскільки від охоплює не всі сфери фінансової діяльності підприємства відповідно і фінансової безпеки. Саме цей підхід може використовуватись для визначення оперативного рівня фінансової безпеки. У процесі оперативного забезпечення фінансової складової економічної безпеки підлягають аналізу: фінансова звітність і результати роботи підприємства, конкурентний стан підприємства, ринок цінних паперів підприємства [8].

Підхід на основі використання критерію «мінімум сукупного збитку, який завдається безпеці» є дуже важким у розрахунку через відсутність необхідних для цього бухгалтерських і статистичних даних. Для цього підходу К.С. Горячева пропонує запровадити додатковий облік, тоді такий показник можна буде розрахувати лише експертним шляхом, який матиме свої межі точності [3, с. 288-289].

Е.В. Камишнікова виділяє три основні методи оцінки рівня фінансової безпеки: метод суми, метод рівня розвитку та метод середньо геометричної. Дана група методів дозволяє оцінити як кількісні, так і якісні параметри стану безпеки підприємства за основними функціональними складовими [9, с. 88].

Методику комплексної оцінки фінансової безпеки підприємства більшість підходів до оцінювання рівня забезпечення суб'єкта господарювання дають статичну його оцінку на певний момент, оскільки інформаційною базою для таких розрахунків є фінансова та статистична звітність. Підприємство функціонує в умовах постійних змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

Недоліками зазначених підходів є те що автори розглядають фінансову безпеку підприємства виключаючи системність досліджень, що побудовані на основі єдності характеристик, критеріїв та ознак. Основними проблемами, що обумовлюють відповідну розгалуженість підходів та методів дослідження є такі:

- відсутність єдиних ознак та характеристик щодо системності досліджень фінансової безпеки підприємства;
- обмеженість комплексного підходу та необґрунтованість напрямів досліджень;
- відсутність єдиних критеріїв оцінки фінансової безпеки підприємства та відповідних порогових значень за ними;
- розгалуженість системи показники оцінки рівня фінансової безпеки за окресленими напрямками досліджень.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зазначити наступне:

- існуючі наукові підходи та методичне забезпечення щодо оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств потребують подальшого дослідження і вдосконалення відповідно до умов господарювання, що склалися;
- вдосконалення підходів до оцінки фінансової безпеки підприємств необхідно вести двома шляхами, а саме шляхом вибору конкретних (реальних) показників, що притаманні певному підприємству і найбільш точно характеризують рівень його фінансової безпеки та шляхом вибору універсальних (інтегральних) показників, що можуть бути узагальненими характеристиками її рівня.

Усунення зазначених недоліків та використання окреслених рекомендацій дасть змогу отримати чітку об'єктивну інформацію щодо фінансового стану підприємства, а також визначити конкретні напрями заходів з підвищення рівня їх фінансової безпеки, і сприяти в подальшому оцінюванню рівня фінансової безпеки, з урахуванням особливостей діяльності підприємства на перспективу.

Література

1. Амосов О. Ю. Формування системи оцінки фінансової безпеки підприємства / О. Ю. Амосов // *Економіка и управление*. – 2012. – № 1. – С. 8–13.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека : монографія. / О. І. Барановський / Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
3. Горячева К. С. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства / К. С. Горячева // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України"*. – Суми, 2004. – Т. 10. – С. 288–295.
4. *Економіка підприємства : [підручник / за ред. С. Ф. Покропівного]*. – [2-е вид., перероб і доп.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.
5. Спіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / А.О. Спіфанов, О.Л. Пластун. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
6. Зайцева І. Ю. Формування системи показників, що характеризують фінансову складову економічної безпеки транспортних підприємств [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2214>

7. Забродский В. А. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. А. Забродский, Н. Капустин // Бизнес Информ. – 1999. – № 15. – С. 35–37.
8. Ілляшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности. (Государство, религия, предприятие, личность) / под. ред. Е.А. Олейникова. – М., 1997. – 288 с.
9. Камишнікова Е.В. Методы формирования комплексной оценки уровня экономической безопасности предприятия / Е.В. Камишнікова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12(102). – С. 87–91.
10. Кузенко Т.Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98–103.
11. Кузнецова Т.В. Інтегральна оцінка фінансової безпеки підприємства / Т.В. Кузнецова, Ю.Г. Ткачук // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 16. – № 4. – С. 179–186.
12. Нусінова О.В. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств на підставі еталонної вартості / О.В. Нусінова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Майбутнє – аудит”. – Кривий Ріг : КТУ, 2010. – С. 92–94.
13. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятий : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук / Р.С. Папехин / Волгоградский государственный университет. – Волгоград : Изд. ВГУ, 2007. – 176 с.
14. Пойда-Носик Н.Н. Науково-методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / Н.Н. Пойда-Носик // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1. Том 1. – С. 288–292.
15. Портнова Г.О. Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки / Г.О. Портнова, В.М. Антоненко // Зб. наук. праць Нац. університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 347–357.
16. Савицька О.І. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємницької діяльності в Україні / О.І. Савицька // Бизнес-інформ. – 2012. – № 8. – С. 47–50.
17. Система экономической безопасности. Стоимостный подход для количественной оценки её эффективности (часть 1) [Электронный ресурс] — Режим доступа : http://www.psj.ru/saver_magazines/detail.php?ID=13867.
18. Шелест В. В. Управління фінансовою безпекою довірчого товариства / В. В. Шелест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 3. – С. 181–184.

References

1. Amosov O. U. Formation of assessing the financial security of the enterprise. *Economy and Management*. 2012. №1. S. 8-13.
2. Baranowski O.I. Financial Security: monograph. Institute of Economic Forecasting. K: Phoenix, 1999. 338 p.
3. Goryacheva K.S. Evaluation of the financial security company. *Problems and prospects of the banking system of Ukraine: Coll. Science. works / State Higher Educational Institution "Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine."* Sumy, 2004. Vol 10. С. 288-295.
4. Business Economics: [Tutorial] / [ed S.F. Pokropyvnoho]. [2nd ed., Processing and add.]. Karl: MBK, 2001. 528 p.
5. Epifanov A. O. Financial security companies and banks: monograph / A.O. Epifanov, AL Plast - Sumy: State University "UAB NBU", 2009. - 295 p.
6. Zaitseva I.U. Formation of indicators characterizing the financial component of economic security transport companies. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2214>
7. Theoretical Fundamentals otsenki ekonomicheskoy security industry and firm / V.A. Zabrodskyy, N. Kapustin // *Business Ynform*. 1999. № 15. S.35-37.
8. Ilyashenko S.N. Sostavlyayushche ekonomicheskoy security. (Vatican, Religion, predpriyatie, personality) / under. ed. EA Oleynykova.- M., 1997.- 288p.
9. Kamyshnikova E.V. Formation Methods Integrated otsenki urovnja ekonomicheskoy enterprise security. *Actual problems of economy*. 2009. №12 (102). P. 87-91.
10. Kuzenko T.B. The economic basis for the formation of the financial component of economic security // *Actual problems of economy*. 2009. №1. S. 98-103.
11. An assessment of the financial security company / T.V. Kuznetsov, Y. Tkachuk // *Problems of rational use of socio-economic and natural resources of the region, financial policies and investments. Scientific Papers*. 2010 Vol. 16. N4. P. 179-186.
12. Nusinova O.V. Methodological approaches to assessing the level of economic security companies on the basis of the reference value // *International scientific conference "The Future - Audit"*. Copenhagen: CTU, 2010. S.92-94
13. Papehyn R.S. Factors fynansovoy Stability and security enterprises / R.S. Papehyn: Author. diss. soyskanye to scientists. Class. Ekon. candidate. sciences specials. Volgograd hosudarstvennyy University. - Volgograd: Ed. VHU, 2007. 176 p.
14. Poyda-Nosyk N.N. Scientific and methodological approaches to assess the level of financial security company. *Theoretical and practical aspects of the economy and intellectual property*. 2013. Vol. 1, Volume 1. P. 288-292.
15. Financial security company: current views on the nature and assessment / G.O. Portnova, V.M. Antonenko // *Collection. Science. works Nat. University of the State Tax Service of Ukraine*. 2012. №1. P. 347-357.
16. Savytska O.I. Evaluation of the financial security business in Ukraine. *Inform Business* №8, 2012. S.47-50.
17. A security ekonomicheskoy. Cost-based approach to quantify its effectiveness (part 1). URL: http://www.psj.ru/saver_magazines/detail.php?ID=13867.
18. Shelest V.V. Financial management bezpekoyu trust company. *Actual problems of economy*. 2009. № 3. P. 181-184.

Надійшла 20.04.2015; рецензент: д. е. н. Лук'янова В. В.